

fins més tard que en els mots paral·lels, donant lloc així a la pèrdua prèvia de la -d- intervocàlica; però com sigui que en avançar els segles la cristianització de la pagesia (*pagani* primer = *pagesos*) s'anà fent més completa, el mot, ja ben percebut com a noció conspícua, unitària, no analitzable, sofreix des de llavors evolució popular, i la -d- experimenta el tractament normal de la posició interna. D'ací el nostre *benèir* > *beneir*.

El fet es reflecteix en la morfologia encara amb més gran força: formes com el subjuntiu *benesiga* (BENEDICAT) ja només es troben en les *Vides Ross.*: tot seguit s'imposen *benesca*, Ind. *beneeix*, pf. *benei*, enterament dissociades de *diga*, *diu*, *dix*, i obedients al paradigma regular dels verbs de la 3.ª conjugació. Però això ja pertany a la Gramàtica històrica i no a la Lexicologia.

Ens detenim, però, en el participi. Originàriament, d'acord amb el vocalisme llatí de *DĪCRUS* (it. *detto*), aquest fou *bene(s)et*, *-e(s)eta*, que hem vist conservat en les *Vides Ross.*, però això aviat fou substituït (com en *DICERE*, part. *dit*) per un vocalisme analògic, i quedà petrificat en el NP *Beneet*, *-eta*, avui *Benet*; cf. fr. *Benoit*, oc. *Benazech*, gall.-port. ant. *Bēeito*, després reduït a *Bēito* > *Bento*. Com a participi, entre nosaltres predominà *benèit*, *-ita*, i en l'oposat *maleit*, *malaïta* (avui *Muntanyes Malaïtes* = la serralada d'Aneto, és la pronúncia popular a tot l'Alt Pallars i Ribagorça). Però després el mot sofrí el desplaçament fonètic normal de l'accent en hiatus (tal com en *bāina* > *beina*, *coïna* > *cuina*, *reïa* > *reia*, *dēits* > *déis*, *faena* > *faina*, etc.), d'on *benèita* > *benèita*.²

Les *Lleg. Rim. Sevilla*, escrites c. 1300, presenten encara molts casos de *maleit*, *benèit*, comprovats per la mesura del vers, i en el 116 per la rima *malaït* ~ *dit*, però ja llavors esdevenia corrent la reculada de l'accent i per tant no ens sorprèn que el metre exigí comptar *beneit* en els versos 88 i 1029, *malaïta* en el 337, on la *a* deu ser la notació de la *á* de tipus «mallorquí» (a la manera de la *Questa* Reixac).³ Igual veiem en els octosíl·labs de Turmeda («Déus *beneit* omnipotent / ordenà que fos regina», *Div. Mall.*, 111); accentuació que encara no s'hauria generalitzat en el S. XIV, quan sabem que els barcelonins trasplantats a l'Alguer per aquell temps hi duguerent l'accentuació *beneïta*: «voliol, voliol, / mi' ta mare que te vol / pe' te dar un po' de tita / que te sigui *benehita*» (BCEC, 1902, 55); i el mateix Ciuffo («Clavellet»), que hi recollí aquesta cançoneta tradicional, ens confirma que hom hi diu *algua beneïta* per 'aigua beneïta' (BCEC, 1907, 51, 53.1). La forma tradicional ha restat fins avui *aigua benèita* quasi pertot; i és poc freqüent que en aquest cas hagi penetrat la forma analògica femenina *-ida*, que com a veritable participi o amb un valor adjectiu d'aplicació general ha predominat en la llengua literària moderna.⁴

És sabut que en certs tipus de llenguatge conservador (esp. en contextos religiosos) *benèit*, *beneïta*, han conservat fins als temps recent un ús més ampli: *La Bauma Bānèitā* és una caverna de religioses llegendes

entre les cingleres de Sant Martí de Sobremunt; «*beneyt* Sant Ramon, fill de Vilafranca» en una cançó recollida per Milà a Argentonà, «yo sóch aquella *beneyta* / que tant haveu demanat / —Si sou aquella *beneyta* / lo meu fill vos sigui dat»;⁵ *limes beneïtes* són una mena de fruita a la Ribera de l'Ebre.⁶ Sens dubte el significat més divulgat en la forma accentuada *benèit*, *-èita*, és el secundari de 'ximple, curt de gambals', que s'estén a tot el domini lingüístic i resta viu pertot: ⁷ el trobem ja en *Tirant lo Blanc*: «Y vós, En *beneyt*, per a què voleu altra muller?», cap. 205; val a dir que en aquesta novella també té de vegades matisos més maliciosos, per exemple 'gatamoixa, gata-maula' (Riq., p. 1129; NCl. v, 175.3).⁸

DERIV. DE *beneit*: mall *beneïtura* (BDLC I, 36); *beneïteria* [Verdaguer]. *B-neïta*. *Beneïtada*. *Beneïtajar*. *Beneïtera* [1740]. *Beneïtis*. *Beneïtó*. — *Beneïdor* [S. XIII?]; *beneïdor* deïa en lloc d'això Lull, *Cont.*, 288.30. *Benedicció* [Lull, cf. supra].⁹ Cultismes *benedicta*, *benedicti*. *Benedictus*. *Benedicite* («dir lo *benedicite*: consecrare», 1575, OPou, *ThPu.*, 188), de l'imp. 5 del verb llatí *benedicere*.

APÈNDIX sobre MALEIR. Del ll. MALE DĪCERE, pròpiament 'mal parlar, parlar malament d'algú'. Els fets de la història d'aquest mot, si no iguals, són paral·lels als de *beneir*, i en forma més resumida en tractarem ací, evitant així repeticions. Apareix igualment des dels orígens, S. XIII, també en Lull i les *Lleg. Rim. de Sevilla*, en part en formes de conjugació irregular corresponents a les del verb *dir*, com la del perfect fort *maldix*: «blastomà e *maldix* Fèlix», *Merau*. (NCl I, 78); «Judes fāya sovèn plorar / lo fiyl del rey, e greu estar: / no-n vol estar lo *malaït* / per molt que li-u aguesen dit», *Lleg.*, v. 116; en part ja en forma contreta *é* (escrita *á*, a la manera mallorquina), «Judes --- can se bocha *malaïta* fo, / d'on se parlà tan gran traïció», «jueus *malaïts* foren venuts», ib. (vv. 338, 100 >).

També es troben aviat formes més regulars i analògiques: «en infern se *malaexen* huns als altres», StVicentF (*Quar.* 10.118), «la terra, la qual Déu ha *mala-hit*», id. (id. 13.27); o, més ambigüament: «aquells que Déu ha *malaïts* e desemperats», Eiximenis (*Terç*, NCl III, 252.5); «aqāst castel ās *malaït* de tots sels qu'i astan, car tota piatat n'ix fora, e tota dolor hi ās», Reixac (*Questa*, 36.3). Almenys en el participi seguí havent-hi formes irregulars, pel que fa a la -t-: «no pogueren sotsavar lo dit mur, e *malaïta* fon la furor de aquells», StVicentF (*Quar.*, 252.39).

En el mot en MALE- ja no queda rastre en català del vocalisme etimològic *ĭ* > *e* (tal com en BENEDICTUS > *Benet*), solament conservant en altres llengües romàniques (it. *maledetto*, gascó *maladet*), i a diferència de la Vall d'Aran, on el massís d'Aneto-Benasc encara es diu *Maladeta*, a Pallars i Ribagorça s'anomena *Les Malaïtes*; però ha quedat la irregularitat en el que afecta la -t-, no en l'ús modern del català central (*malaïda*), però sí en textos anteriors i en certs usos adjectius, de significat figurat o translàtic: «no pogueren sotsavar lo dit mur, e *malaïta* fon la furor de